

Az apai hozzájárulás problémája a hazai és nemzetközi gyakorlatban

Konzulens: dr. Karácsony Gergely PhD egyetemi adjunktus,
SZE Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Kar, Alkotmányjogi és Politikatudományi Tanszék

„A gyermeknek az Isten két kicsi kezet adott, az egyik keze az apja kezét fogja, a másik az anyját. Nem lehet ezt a láncot büntetlenül elszakítani.” (Gárdonyi Géza)

1. BEVEZETŐ GONDOLATOK

A gyermekvállalás mindkét szülő önrendelkezési joga körébe tartozik, a fogantatásra irányuló akaratnak ezért a felek közötti kölcsönösségen kell alapulnia. E jogosultságot az Alaptörvény deklarációján² kívül számos jogszabály³ garantálja és védi.⁴ Adja magát a kérdés, hogy vajon a férfiak önrendelkezési joga ténylegesen egyenrangú-e a nőkével e tekintetben? Az Alaptörvény ugyan biztosít számos jogot az apáknak, de úgy gondolom, hogy e szabályozás megragadt a deklaráció szintjén, és nincs tényleges tartalma. Sem a jogalkotó, sem az állam, sem az alapvető jogok biztosa nem tanúsít méltányos magatartást a férfival szemben, míg a nő kezében számos lehetőség csoportosul. Sok esetben az anyává válás egy lehetőség, míg a férfiaknál az apai státusz vállalása kényszerként jelenhet meg. Nem szabad elfeledkeznünk arról, hogy a szülői szerepben két ember foglal helyet, ezért nem csak a kötelezettségek terén kellene egyenjogúságnak fennállnia.⁵

A – meglehetősen hiányos – szabályozás ismertetésével és irodalom feldolgozásával szeretném feltárni, hogy hogyan értelmezhető és gyakorolható a férfiak önrendelkezési joga a gyermekvállalás esetén: azonos-e a döntés tekintetében a férfiak és a nők között az emberi méltóság joga, mint az Alaptörvény által is

[1] SZE egységes, osztatlan képzés, Jogász

[2] Alaptörvény L) cikk (1): „Magyarország védi a házasság intézményét mint férfi és nő között, önkéntes elhatározás alapján létrejött életközösséget, valamint a családot mint a nemzet fennmaradásának alapját. A családi kapcsolat alapja a házasság, illetve a szülő-gyermek viszony.”

[3] Polgári Törvénykönyv IV. Könyv 4:3. §: „A házastársak a házasélet és a család ügyeiben egyenjogúak: jogaik és kötelezettségeik egyenlők.”

[4] 2011. évi CXXI. törvény a családok védelméről 9. § (1): „A családban az anya és az apa szülői felelősség alapján – külön törvényben foglalt eltéréssel – azonos kötelezettségekkel és jogokkal bír.”

[5] DOBSA JUDIT: *Abortusz és a jog viszonya*, 2015, Győr.

kiemelten védendő alapjog? Valamint érvényesül-e ez esetben a nemek közötti jogegyenlőség? A két szülői státusz egyenlő szinten foglal-e helyet?⁶

Az abortusz-beszélgetések során a legfontosabb szerepet az anyának a magzathoz való jogai kapják, azonban a családtervezési döntésekben megjelenő apai jogokat sem szabad elfelejteni.⁷

Két különbség van a leendő anyák és apák között. Az első nyilvánvalóan az, hogy az anya hordja ki a magzatot. A másik pedig az, hogy a leendő anyának jogában áll az abortusz mellett dönteni, és az anyai döntés szükséges ahhoz, hogy egy férfi apává váljon, hiszen a leendő apa tulajdonképpen a fogantatás előtti pillanat után már nem tehet semmit.

Ez a különbség időbeli szempont alapján is megvizsgálható: míg az anyának a fogantatás után is biztosítva vannak alternatívák, addig az apák esetében ez csak a fogantatás ideje előtti szakaszban állnak fent (tehát quasi az apának nincs alternatíva biztosítva, ugyanis a fogantatás előtt nem tekinthető apának). Talán a fizikális kapcsolat a magzattal az, ami ténylegesen befolyásolja a szülők jogait a születendő gyermek felett, és mivel az édesanya sokkal szorosabb kapcsolatban áll a gyermekkel, sok esetben a döntés joga csupán őt illeti meg. Azonban ez nem jelenti azt, hogy fogantatás után csak az anyának a jogai relevánsak morálisan.

2. AZ APA JOGAI

A technika jelenlegi állása szerint csupán egy férfi és egy nő, tehát két különböző nemű személy képes arra, hogy gyermeket fogantasson. Azonban a fogantatás utáni szakaszban e kétszemélyes státusz egy személyesre redukálódik, ugyanis a nő az, aki a továbbiakban dönthet arról, hogy a gyermeket világra hozza-e vagy a terhességmegszakítás mellett dönt. Ha az első felvetés mellett dönt, akkor a születés után ismét kétszemélyessé válik a kötelezettség körében kialakult szülői státusz, ugyanis a férfinak polgári jogi kötelezettségei lépnek életbe annak érdekében, hogy a gyermekét támogatásban részesítse, akár kívánta világra jöttét, akár nem. Az abortuszhoz való apai hozzájárulás kérdése ezért számos jogi és nem különben morális és társadalmi problémát vet fel.

Egy nem kívánt terhesség esetén az esetek kevés százalékában gondolunk az érintett férfiakra, és az ő érzéseikre, gondolataikra, szándékukra, akaratukra. A modern társadalom hajlamos e problémát, illetve ennek megoldását egyedül a várandós nőre hárítani, akaratának kiszolgáltatni.

A szülők akarata mindazonáltal nem minden esetben egységes abban a kérdésben, hogy megtartsák-e a gyermeket vagy sem. Akármilyen tartalmú döntés is születessen, az vitathatatlan, hogy a kérdés valakinek az egészségi állapotát érinti, ugyanis mind a gyermek kihordása, mind a terhesség megszakítása változást idéz elő a várandós nő egészségügyi helyzetében. Ezért feltétlenül szükséges előzetesen

[6] WILKE, JOHN C. – WILKE, BARBARA: *Abortusz. Kérdések és válaszok*, 1998, Marana Tha, Budapest.

[7] <http://family.findlaw.com/paternity/fathers-rights.html>, 2016. október 5.

megvizsgálni az egészségügyi törvény⁸ előírásait az orvosi beavatkozásokhoz való személyes hozzájárulás kérdéskörében.

3. AZ APA LEHETŐSÉGEI A NEM KÍVÁNT GYERMEK ESETÉN

A nemzetközi gyakorlat azt mutatja, hogy számos esetben a nők szeretnék megtartani a gyermeket az apa ellentétes akarata ellenére. 2009-ben az Egyesült Államokban végzett kutatások több mint fele kimutatta, hogy a bíróság beavatkozása a támogatás biztosításában sokkal nagyobb arányban jelenik meg, mint a felek önkéntes megállapodása.⁹

Ha elfogadjuk, hogy az apa nem dönthet az anya testét érintő egészségügyi beavatkozás felett, felmerül a kérdés, hogy van-e más jogi lehetőség arra, hogy az anya egészségügyi állapotának érintése nélkül még a születés előtt megszakítson mindenféle kapcsolatot a születendő gyermekkel?

A korábbi Családjogi törvényünk deklarálta, hogy a tartásról nem lehet lemondani,¹⁰ ehhez hasonlóan a jelenlegi hatályos Polgári Törvénykönyv is tartási kötelezettséget ír elő.¹¹ Ennek megfelelően megállapíthatjuk, hogy az apa az apai jogokról lemondhat, azonban a kötelezettségek ekkor sem szűnnek meg.

Az amerikai jog – mint a hazánkban is érvényesülő jog is – a nő kezébe helyezi azt a hatalmat, amely birtokában dönthet a terhességmegszakítás mellett apai hozzájárulás nélkül is. Ezenkívül a nő dönthet úgy, hogy a gyermeket megszüli annak ellenére, hogy az apa nem támogatja e döntés meghozatalában és nem szeretné a gyermek világrajövetelét. Az apa azonban kötelezhető a gyermek pénzügyi támogatására.

3.1. Pénzügyi abortusz

Az apai jogot védők egyes csoportja azt állítja, hogy az apa saját döntése lehet a fogantatás után is a gyermekről való lemondás. *Frances Goldscheider*, a Brown Egyetem professzora szerint a férfiaknak joga van „a pénzügyi abortuszhoz”.¹² Ezen „abortusz” lehetősége jobban orientálná a nőt abba az irányba, hogy terhességéről az apát is értesítse. A férfi ezután pedig szabad akaratának megfelelően dönthetné el, hogy támogatja pénzügyileg a gyermeket és vállalja-e a jogi felelősséget, vagy lemond róla.

Ha lemondás tudatában az anya továbbra sem dönt az abortusz mellett, a megszületett gyermekért a biológiai apa sem pénzügyileg, sem jogilag nem lenne felelős és felelőssége sem lehetne vonni. Azonban a nyugati jogrendszerekben jelenleg

[8] 1997. CLIV. törvény az egészségügyről (Eütv.).

[9] GRALL, TIMOTHY S.: *Custodial Mothers and Fathers and Their Child Support*, 2009, U.S. Census Bureau, 1–8. o.

[10] 1952. évi IV. törvény, VII. fejezet.

[11] Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, XXI–XXII fejezet a gyermek tartásáról.

[12] GOLDSCHIEDER, FRANCES K.: *Men, Children and the Future of the Family in the Third Millennium*, 1998, The Brown University Op-Ed Service Tracie Sweeney, Editor Distributed December.

nincs lehetőség a „pénzügyi abortuszra”, valamint az apaságról való lemondásra jogi szempontból. A problémát szemlélteti a következő jogeset.¹³ Egy apa Michiganben kifogásolta a gyermektartásdíj megfizetését, ugyanis ő az abortusz mellett döntött, partnere mégis megtartotta a gyermeket. A bíróság a keresetet elutasította és rávilágított arra a tényre, hogy a támogatás a gyermek joga, és a szülőknek biztosítania kell a megfelelő környezetet és a fejlődéséhez szükséges háttért.¹⁴

Érdekes jogi gondolatkísérletre invitálom most az olvasót: próbáljuk meg a terhességmegszakítás határidős modelljének adaptálását az analógia módszerével az apa helyzetére. Így vajon jogilag megoldható lenne-e az, hogy az apa nyilatkozatával lemondjon a gyermek felett álló minden jogosultságáról, valamint a gyermekkel lévő kapcsolatáról? E kérdés lehetséges válaszát a svéd Liberális Párt Ifjúsági Szárnya (LUF Väst) dolgozta ki a közelmúltban. Elképzelésükben arra hívtakoztak, hogy nemi alapon nem lehet különbséget tenni a férfiak és a nők jogai között. A kezdeményezés célja nem más, mint hogy Svédországban a férfiak számára legyen biztosítva a „jogi abortusz” lehetősége. A javaslat szerint a terhesség 18. hetéig a férfinak jogában álljon lemondani az apai jogokról és kötelezettségekről, így a gyermek születése után se lehessen kötelezni például gyermektartásdíj megfizetésére. A férfi ugyanis már a fogantatás pillanatában tudhatja, hogy apa szeretne-e lenni vagy sem, azonban számára a jog nem biztosít semmiféle lehetőséget, míg az anya számára a valódi abortusz lehetővé teszi, hogy az anyává válás elmaradjon.¹⁵

A svédek által felvázolt pénzügyi abortusz szabályozása némi kétséget von maga után. Ugyanis mi történik abban az esetben, ha az adott időszakban a nő több férfival létesített nemi kapcsolatot, és a vérszerinti apa személye nem megállapítható? Ki lenne jogosult ebben a helyzetben pénzügyi abortuszt végrehajtani? Hiszen a svéd-modell a lemondó nyilatkozatot a terhesség 18. hetéig biztosítaná a férfiaknak. A Ptk. abban az esetben, ha nem állapítható meg a vérszerinti apa személye a gyermek születéséig egy megdönthető vélelmet állít fel.¹⁶

A születést követően azonban a DNS-teszt segítséget nyújt ahhoz, hogy a vérszerinti apa beazonosítható legyen. De mi történik addig? A vélt apa vagy csak a valós apa tehetne lemondó nyilatkozatot? Ezen problémák kiküszöbölése érdekében úgy gondolom, hogy a pénzügyi abortusz jogba való átültetése még várat magára, hiszen egy ilyen eszköz biztosítása esetén mind a jogalkotónak, mind pedig a jogalkalmazónak az ilyen esetleges helyzetekre is fel kell készülnie és megoldást találnia.

[13] DUBAY, MATTHEW: *United states court of appeals for the sixth circuit*, november 6, 2007, No. 06-2107, Appeal from the United States District Court for the Eastern District of Michigan at Bay City. No. 06-11016 – David M. Lawson, District Judge., 1–9. o.

[14] <http://family.findlaw.com/child-support.html> (2016. szeptember 30.).

[15] <http://www.thelocal.se/20160304/let-men-have-> (2016. október 8.).

[16] Polgári törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény, 4:104. § (2): „A bíróság a gyermek apjának nyilvánítja azt a férfit, aki az anyával a fogamzási időben nemileg érintkezett, és az összes körülmény gondos mérlegelése alapján alaposan következtethető, hogy a gyermek ebből az érintkezésből származik.”

További jogi kérdésként vizsgálhatjuk, hogy ha az apa beleegyezése nem szükséges a terhességmegszakítás elvégzéséhez, akkor értesíteni kell-e egyáltalán annak végrehajtásáról? Az amerikai Legfelsőbb Bíróság a *Parenthood v Casey* ügyben megállapította, hogy az apa törvényes jogai közé nem tartozik az, hogy értesítsék az abortuszról. A Bíróság véleménye szerint azok a nők nagyobb eséllyel lesznek bántalmazás áldozatai, akik nem tárgyalják meg partnerükkel e beavatkozás elvégzését, mint akik együtt döntenek e kérdéskörben. A Bíróság meghatározása szerint aránytalan teher hárul a nőkre a bejelentés által.¹⁷

A fentiekben felvetett analógia problémakörére egy lehetséges választ ismeretek az alábbiakban. 2006-ban az *American National Center for Men* támogatott egy perty, amelyet *Dubay v Wells* nevű ügynek ismerünk. Az ügy magába foglalta azt a véleményt, hogy a férfinak legyen joga ahhoz, hogy nem kívánt terhesség esetén minden felelősséget a nőre hárítson. A támogatók azt mondták, hogy ez a fajta rendelkezés lehetővé tenné azt, hogy a nő megfontolt döntést hozzon, és emellett megadja a férfinak a reprodukció jogát. Az ügyet azonban mind első fokon, mind fellebbezésben elutasította a Legfelsőbb Bíróság azzal az indokkal, hogy egyik szülőnek sem állhat jogában a gyermek anyagi támogatásáért való felelősségről való lemondás. Kimondta azt is, hogy Dubay azon állítása, hogy ha a férfi lemond a szülő jogokról, az olyan értékű, mint az anya joga az abortuszhoz, hamis analógiának minősül.

4. AZ APA LEHETŐSÉGEI AZ ANYA TERHESSÉGMEGSZAKÍTÁSI SZÁNDÉKÁVAL SZEMBEN

Bizonyos esetekben megfigyelhető, hogy az apa szeretné csupán megtartani a gyermeket, azonban az anya az abortusz mellett döntene.

A jelenleg hatályban lévő, a magzati élet védelméről szóló törvényünk az apai beleegyezést az abortusz tekintetében egy lehetőségként kínálja fel és nem szükségszerű elemként deklarálja.¹⁸

Azonban lehetséges lenne-e az a megoldás, hogy e kérdéskörben a két fél megállapodást kötne arról, hogy a születés után az apa a teljes felügyeleti jogot megszerzi a gyermek felett, és az anya felelőssége csak a terhesség ideje alatt áll fenn? E válasz megadására szintén az analógia módszerét lehetne alkalmazni, amely által párhuzamot vonhatunk az ilyen jellegű megegyezés és a béranyaság – hazánkban nem támogatott, azonban sok országban létező – intézménye között. Ha a béranyaság esetében egy harmadik személlyel megegyezünk, hogy hordja ki a gyermekünket,

[17] JONE, RACHEL K. – MOORE, ANN M. – FROHWIRTH, LORI F.: *Perceptions of Male Knowledge and Support Abortions*, 2010, Among U.S. Women Obtaining, New York, 1–23. o.

[18] 1992. évi LXXIX törvény, 9. § (3) A (2) bekezdésben meghatározott tájékoztatást követően a munkatárs a terhességmegszakítás iránti kérelmet írásban rögzíti. A kérelmet a kérelmező, illetőleg – lehetőség szerint – a magzat apja aláírja és megnevezi(k) a beavatkozás elvégzésére választott egészségügyi intézményt.

akkor a felek közötti megegyezés ezen elv alapján ugyanúgy lehetséges kellene, hogy legyen.

A béranyaság szabályai analógia útján átültethetők lennének erre az esetre is. Ugyanis a megegyezést követően a felek akár ellenértékben is megegyezhetnének, így az anya részéről csak 9 hónapig tartó érzelmi befektetés lenne elvárható, míg a másik szülő a kiadásokat, illetve a gyermek jólétét mind a terhesség, mind pedig a születés után biztosítaná. A születés után pedig az anya szülői jogállása megszűnne, mint a béranyaságnál, ugyanis a gyermekszüléssel járó „munkaeréjét” a másik szülő szolgálatába állította.

Magyarországon az efajta művi megtermékenyítés nem bűncselekmény, azonban nem is engedélyezett, de azok a párok, akik külföldön ezt elvégeztetik, hazatértük után nem vonhatók felelősségre. A béranyasággal kapcsolatban Magyarországon az *Egészségügyi Tudományos Tanács Tudományos és Kutatásetikai Bizottság (ETT TUKEB)* 1990-ben már elfogadott egy szabályozást, miszerint: orvosi javaslatra meghatározott helyeken el lehetne végeztetni a beavatkozást.¹⁹ A korábbi Egészségügyi törvény lehetővé tette volna a béranyaságot, azonban a hatályba lépése előtt ezt a rendelkezést mégis eltörölték, elsősorban a katolikus egyház véleményére alapozva.²⁰

2004-ben az Alkotmánybíróság is vizsgálta a kérdést, azonban az indítványt elutasította azzal az indoklással, hogy az alkotmányos önrendelkezési jog nem parttalan. Az önrendelkezési jog egy személyes jogosultság, viszont a dajkaterhesség, illetve béranyaság mások jogait is érinti. Továbbá senkinek sincs alkotmányból levezethető ilyen joga arra, hogy ilyen beavatkozást kérjen.²¹

Igaz, hogy a jelenlegi szabályozás a béranyasággal járó művi beavatkozást tiltja, azonban nincs olyan rendelkezés, amely a felek megegyezését kizárná abban a kérdésben, hogy az anya „csak kihordja” a gyermeket, születés után pedig átadja az apának, talán ez lehetne a quasi béranyaság legális modellje. A korábbi Egészségügyi törvény szabályozása szerint, a pótanya kizárólag a kívánságszülő közeli hozzátartozója lehetett.

De ez ügyben akár párhuzamot vonhatunk a *nyílt örökbeadással* is, azzal a különbséggel, hogy itt a szülői jogok és a kötelezettségek átadására irányuló megegyezés már a fogantatás előtti pillanatban létrejönne.²² Több országban is e jogintézmény szabályozása oldja meg a pótanyasággal kapcsolatosan felmerülő szülői státusz kérdéseket. Azonosságként megállapítható, hogy az örökbeadás esetén is a szülők egymásra való tekintettel tesznek jognyilatkozatot.

[19] VIZI E. SZILVESZTER (szerk.): *Egészségügyi Tudományos Tanács Tudományos és Kutatásetikai Bizottság (ETT TUKEB) állásfoglalásai (1990–1999)*, 2002, Budapest.

[20] 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről, 183. §, 184. §.

[21] 108/B/2000 AB határozat.

[22] 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról: 37. §–53. §.

E jogintézmények jogi alapja talán az utódnemzés szabadságában rejlik, amely ezen esetekben a szerződés kötés szabadságának elvével egészíthető ki. Mind a béranyaság, mind pedig a nyílt örökbefogadás elősegítésére létrejött ügynökségek, társadalmi szervezetek, klinikák gyakorlatban segíthetnék az asszisztált reprodukció partneri megegyezésen alapuló formáját.²³

5. ZÁRÓ GONDOLATOK

Szabályozások, illetve a Magzatvédelmi törvény áttekintését követően megállapítható, hogy a törvény a nő önrendelkezési jogát teljesíti ki. A nő jogaival szemben a másik oldalon az állam életvédelmi kötelezettsége áll. Azonban a szabályozások garantálják, hogy a nő magánszférához és méltóságához való joga aránytalanul ne szenvedjen korlátozást. A terhes nő személyes döntésének erkölcsi megítélése az alkotmányjog határain kívül esik.

A sztereotípiákkal ellentétben a férfiaknak is meg kell adni a lehetőséget, hogy elkerüljék a nem kívánt terhesség által rájuk rótt kötelezettségeket. A kötelezettségeket tekintve megfigyelhető, hogy a nők részéről az anyai feladatok ellátása, míg apai részről a pénzügyi háttér biztosítása az elvárt a jogalkotó részéről. Az abortusz esetén a nők szabadsága mint központi elem érvényesül. Gloria Steinem meghatározása szerint „ha a férfi teherbe eshetne, a terhességmegszakítás szentség lenne”.²⁴

A férfi és a nő között fennálló biológiai különbség következtében a férfinak nincs ráhatása arra közvetlenül, hogy a gyermek megszülessen-e vagy sem. Azonban az önrendelkezési jog keretein belül mégis biztosítani kell a férfi számára azt a lehetőséget, hogy döntsön, mégpedig arról, hogy kíván-e gyermeket vállalni, azaz szülői státuszba szeretne-e kerülni vagy sem.

Tény, hogy mind a bírók, mind a kommentárok az abortusz esetében kifejezetten elismerték a „mély és kellő figyelmet és érdeklődést” a potenciális apa iránt, de úgy gondolom, hogy ennek jogszabályi szinten is hangot kell adni. Fontos lenne e formális jogokat a gyakorlatban is garantálni.

Véleményem szerint a kötelezettségek szempontjából érvényesülő egyenlőségnek kellene érvényesülnie a jogosultságok tekintetében is. Magyarország előírja az alapjogok indokolatlan korlátozásának tilalmát, mégis az abortusz-kérdésben nem csak korlátozásról, hanem ténylegesen az apai jogok ürességéről beszélhetünk. Az abortusz-törvényünk rendkívüli részletességgel írja le, hogy mit tehet a nő, mikor dönthet az abortusz mellett, és milyen szolgáltatások igénybevételevel segítheti elő végleges döntésének előmozdítását.

[23] NAVRATYL ZOLTÁN: Az anyaság útvesztői. A dajkaanyaság és béranyaság rejtelmek a jogi szabályozásban, különös tekintettel az Egyesült Államokban, in *Iustum Aequum Salutare*, 6. évf., 2010/3. szám, 189–226. o.

[24] GLORIA STEINEM: *The Verbal Karate of Florynce R. Kennedy, Esq.*, March 1973, Ms. Magazine.

Az abortusz-törvénynek rendelkezései között ki kellene térni az apai jogokra is, az abortusz tilalmazása vagy előmozdítása érdekében érvényesíthető lépésekre, jogi lehetőségekre. Az apa jogainak érvényesítésének lehetőségét nem csak a születés után biztosítanám, hiszen a férfi már a fogantatás után tudja, hogy szeretné-e a gyereket vállalni, valamint őt látni, támogatni a későbbiekben. A Ptk. azon rendelkezésénél, ahol a szülők jogainak és kötelezettségeinek egyenlőségét hangsúlyozza, tételes kifejtésre lenne szükség. Az új szabályozások keretei között a pénzügyi abortusz lehetőségét biztosítanám. Úgy gondolom, ez még mindig egyenlőtlen lenne a férfakkal szemben, mivel a nő bármilyen abortuszt végrehajthat, a férfi kezében pedig csak ez az egyetlen lehetőség érvényesülne. Igaz a pénzügyi teher megszűnne, azonban a lelki sebek végig kísérnék egy életen át.

A jogi szabályozás alapkoncepciójával lényegében egyet értek, gyenge pontjának az apai jogok figyelmen kívüli hagyását tekintem. Ezért különösen fontosnak tartom egy átfogó, komplex jogi, pszichológiai, orvosi és tudományos rendszer kialakítását, annak mindenkori igényekhez való kellő igazodását, folyamatos fejlesztését. Mindez eredményesen csak az abortusz-politika sokoldalú megreformálásával lenne lehetséges.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ANDORKA RUDOLF: A művi abortusz – a demográfia nézőpontjából, in *Diakonia – Evangélikus Szemle*, 14. évf., 1992/3. sz., 50–52. o.
- DOBSA JUDIT: *Abortusz és a jog viszonya*, 2015, Győr.
- DUBAY, MATTHEW: *United states court of appeals for the sixth circuit* (november 6, 2007), No. 06-2107, Appeal from the United States District Court for the Eastern District of Michigan at Bay City. No. 06-11016. – David M. Lawson, District Judge, 1–9. o.
- GAIZLER GYULA – NYÉKY KÁLMÁN: *Bioetika*, 2003, Gondolat Kiadó, Budapest.
- GOLDSCHIEDER, FRANCES K.: *Men, Children and the Future of the Family in the Third Millenium*, 1998, The Brown University Op-Ed Service Tracie Sweeney, Editor Distributed December.
- GRALL, TIMOTHY S.: *Custodial Mothers and Fathers and Their Child Support*, 2009, U.S Census Bureau, 1–8. o.
- JONE, RACHEL K. – MOORE, ANN M. – FROHWIRTH, LORI F.: *Perceptions of Male Knowledge and Support Abortions*, 2010, Among U.S. Women Obtaining, New York, 1–23. o.
- NOLAN, DAVID: *Should men have rights in abortion?*, March 21, 2001, Pro-Choice Forum. Retrieved May 26, 2006.
- PÁLFI ANDREA: *Maradéktalan-e a férfiak önrendelkezési joga?* Jogi fórum publikáció, 2015. január 22.

- SCHEPPELE, KIM LANE: Európai alkotmányos konszenzus az abortuszról, in *Fundamentum*, 1998/3. szám, 114–120. o.
- *The Supreme Court: Excerpts from Roe v. Wade (1973)*, in WHITE, JAMES E. (ed.): *Contemporary Moral Problems*, 1993, West Publishing Company, Saint Paul, 91., 93.
- TÓTH GÁBOR ATTILA: A második abortuszdöntés bírálata, in *Fundamentum*, 1999/1. szám, 82–91. o.
- VIZI E. SZILVESZTER (szerk.): *Egészségügyi Tudományos Tanács Tudományos és Kutatásértékelési Bizottság (ETT TUKEB) állásfoglalásai (1990–1999)*, 2002, Budapest.
- WILKE, JOHN C. – WILKE, BARBARA: *Abortusz. Kérdések és válaszok*, 1998, Marana Tha, Budapest.

JOGSZABÁLYOK, HATÁROZATOK

- Alaptörvény.
- ABH 1991, 297, 301.
- 64/1991 évi (XII. 17.) AB határozat, 48/1998. (XI. 23.) AB határozat, 43/2005. (XI. 11.) AB határozat.
- 2013. V. törvény.
- 2011. évi CCXI. törvény a családok védelméről.
- 1997. CLIV. törvény az egészségügyről.
- 1994. évi LIII. törvény.
- 1992. LLXIX. törvény.
- 1992. évi LXXIX. törvény.
- 1952. évi IV. törvény.
- 149/1997. (IX. 10.) Korm. rendelet a gyámhatóságokról, valamint a gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásról.
- 108/B/2000 AB határozat.

INTERNETES FORRÁS

- Child support - <http://family.findlaw.com/child-support.html> (2016. szeptember 30.)
- Fathers' Rights - <http://family.findlaw.com/paternity/fathers-rights.html> (2016. október 5.)
- FRUNZA, MIHAELA: Az abortusz etikája (2016. szeptember 25.)
- STEINEM, GLORIA: *The Verbal Karate of Florynce R. Kennedy, Esq* (March 1973), Ms. Magazine (quoting Florynce Kennedy (2016. október 5.)
- The local – Swedish group wants' legal abortion's for men <http://www.thelocal.se/20160304/let-men-have-> (2016. október 8.)
- Woman in Hone case has abortion, March 30, 2001, British Pregnancy Advisory Services: Press Release, Retrieved May 29, 2006.